

AZ ORTT HÁTTÉRANYAGA

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKAT ÉRT TERRORTÁMADÁS ÉS KÖVETKEZMÉNYEINEK MEGJELÉNÍTÉSE AZ ORSZÁGOS SUGÁRZÁSÚ TELEVÍZIÓK HÍRADÁSAIBAN

A műsorelemző osztály a testület kérésére vizsgálati jelentést készített az országos televíziók híradásaiban és beszámolóiban előforduló pánik- és feszültségkeltő elemekről, valamint pontatlan tájékoztatásról.

Az Egyesült Államokat ért tragikus terrortámadás fokozott felelősséget ró a médiumokra, hiszen a rendkívüli körülmények következtében azok – a személyes tapasztalat hiányában – elsődleges információforrássá válnak, egyszersmind a közvélemény és a közhangulat alakítására alkalmasak. Ezen funkciók nem csupán a tájékoztatás mikéntjére korlátozódnak, hanem felölelik a műsorfolyam szerkesztését is, mivel a látottak alapjaiban hatnak az emberek megrendült érzelme- és lelkivilágára. Nem lehet közömbös tehát, hogy a híradásokon, valamint a kifejezetten e témával foglalkozó háttérműsorokon túl milyen tárgyú műsorokat és mikor tűz képernyőre a műsorszolgáltató. [...]

A híradók és azok különkiadásai törekedtek a rendelkezésre álló információkat naprakészen a nézők elé tárni, azok nemzetközi és hazai vonatkozásait szakértők megszólaltatásával szélesebb megvilágításba helyezni. Ezek interpretációja azonban bizonyos esetekben túlreagálásként, bizonyos be nem következett események fiktív előrevetítéseként volt értékelhető. A hírműsorok inzertjei a történések előrehaladtával egyre élesebbek lettek, így az esetlegesen bekövetkező eseményeknek egyfajta manifesztált előrevetítését előlegezték meg, melyeket az adott időpontban nyilvánosságra került és tudható információk nem minden esetben indokoltak. Ezek a megjelent főcímek így önmagukban is alkalmasak lehetnek arra, hogy a nyugalom megőrzése helyett a helyzet súlyosságát és annak dramatizáltságát erősítsék (Amerika romokban, Készülődés, Moeskos háború, Amerika sokkban, Viszszaszámlálás, Ki merre lát – utalás az afgán menekülthullámra stb.) [...]

A 2001. szeptember 25-ei híradó – 22:56:41 – többek között Bioterrorizmus New Yorkban címmel összeállítást mutatott be arról, hogy az ottani lakosság körében pánik tört ki egy esetleges vegyi támadás lehetősége miatt. Ennek kapcsán szóba kerültek a biológiai fegyverként is bevethető vírusfajták, valamint az, hogy az emberek tömegével vásárolják a védőfelszereléseket. Ez természetesen önmagában

véve – látva a helyszíni riportot – helytálló tájékoztatás volt. Véleményünk szerint azonban ebben az esetben sem volt kellően körültekintő és a nyugalmat szolgáló a műsorstruktúra, mivel a híradót – tekintettel az abban foglalt témákra – a Düh című amerikai film követte, melynek története az Egyesült Államokban történt rejtélyes vegyi katasztrófa következményei körül bonyolódott (tömeges állapotpusztulások, melyet olyan rovarirtó szer okozhatott, amely hasonló a hadseregnél alkalmazott ideggázokhoz, megfertőződött emberek és halálesetek, védekezés az ismeretlen eredetű fertőzés ellen). [...]

Szeptember 22-én hajnalban (1:46:03) a képernyőn feltűnt öt-hat palesztin gyereket és két-három felnőttet a palesztin lakossággal azonosította az egyik csatorna kommentárja, akik kitörő örömmel és lelkesedéssel üdvözölték a terrortámadásokat. A képernyőn szereplők örömeinek azonosítása Izrael palesztin területeinek egész lakossága, illetve népességének érzéseivel, túlzásnak tekinthető, amit a képi anyag sem támasztott alá, tekintve az ünneplők csekély számát és a többség életkorát. [...] Az egyik magazinműsor szeptember 16-i adásának „új háború” feliratú főcíme, illetve az ahhoz tartozó drámai hangvételi bejelentkező „új időszámításról”, a „félelem korszakának” lehetséges eljövételéről szólt. A próféciaszzerű bejelentkező után feltett kérdés a világháború kitörésének lehetőségét tette mérlegre. A bejelentkező sokkoló hatású drámai elemeket ötvözött olyan kifejezésekkel, mint az „új időszámítás” vagy a „félelem korszakai”, melyek nem nyertek igazi értelmet a magyar viszonyok között, öt nappal a terrortámadás után, leginkább hatásvadásznak tekinthetőek, akárcsak az egész főcím, melyben az egyébként feltételes módban elhangzó „jövendölések” szuggesztív hatású képi és hanganyaggal párosultak, így feszültségkeltésre, illetve az öt nap után múló feszültség fenntartására is alkalmasak voltak. [...]

Ugyanezen a napon (IX. 18.) megmutatkozott a műsorkészítők felületessége is (a szándékosságot nem is feltételezzük), amely a terrorista cselekmények után (és dr. Katona Márta szakértő fenti kijelentése – „az iszlám rendkívül agresszív” – a szerk.) előtt lehetővé tette az Atomcsapás c. amerikai film vetítését. A film egyértelműen az iszlám általi atom-

fenyegetettség vízióját vitte képernyőre, így a terrorcselekmények nyomán hozzájárulhatott az iszlám, illetve az arabok elleni közhangulat erősödéséhez, és a feszültség indokolatlan fokozásához. Az ilyen műsorszerkesztés egyértelműen manipulatívnak tekinthető. [...]

Ugyancsak 11-én (19:56:25-től) Jeszenszky Géza washingtoni magyar nagykövet nyilatkozata alatt – melyben a terrortámadással kapcsolatos helyzet és tennivalók hangzottak el – megkülönböztetés nélküli felvételeket mutattak az 1993-as merényletet követő kiürítésről, illetve a sérültek ellátásáról. Ezek a képek összemósódtak a mostani terrortámadást követő mentési munkálatokkal. Az „archív” felirat nélküli képsorok alkalmasak voltak az 1993-as eseményeket és sérülteket úgy beállítani, mintha azok a mostani terrortámadás következményei lennének. [...]

Az egyes műsorszolgáltatók a tragédia következtében kialakult világpolitikai helyzetet és annak hazai vonatkozásait némileg eltérő „érzelmi” fokon láttatták. Egyik oldalon az események előrehaladtával a híradásokban szereplő inzertek egyre erősebb hangvételűek lettek, amelyeket bizonyos esetekben az események változásai nem indokoltak, ezáltal azok alkalmasak adhattak az indokolatlan és túlzott feszültség keltésére. Az események hátterét kutató riportok során nemegyszer olyan kérdéseket feszegettek,

amelyek kifejezetten pusztán fikciókon és feltételezéseken alapultak, illetve a tényként kezelhető döntések hazai vonatkozásait olyan kontextusban közelítették meg, amelynek reális lehetőségét a szakértők határozottan kizárták, mindazonáltal már a kérdés illetően felvetése önmagában is a pillanatnyi helyzettel drámaibb képet vetített előre, a visszafogott, tárgyyszerű tájékoztatás helyett, ami a nyugalom megőrzését szolgálta volna.

A műsorfolyamok szerkesztésében szintén előfordultak olyan esetek, amelyek egymást követő és fel-erősítő kontextusai az emberekben a félelemérzet erősödésének irányába hathattak. Ezt mintegy fokozta azoknak a szalagcímeknek a feliratozása, melyeket nem indokoltak a pillanatnyi események.

Másfelől találhattunk példát arra is, hogy a híradások visszafogott, a nyugalom megőrzését jobban szolgáló szerkesztettségben jelentek meg, illetve a műsorfolyamok mellőzték azokat a fikciós műsorokat, amelyek az emberekben az általános félelemérzetet erősíthették volna.

Véleményünk szerint a műsorszolgáltatóknak az eddigieknél nagyobb körültekintéssel kellene eljárniuk az egyes műsorfolyamok szerkesztése során, elsősorban a híryanagok kezelése, elemzése és kommentárja terén, hogy elkerüljék a fentebb említett hibákat.